

DİYANOSOS DİNİ

Mucit Öztürk
15-07-2021/1059 sözcük

Dionizos üzüm bağlarının, dolayısıyla şarabın koruyucusudur. Başka bir toprak, savaş ve üzüm tanrısı ise **Ares** adını taşımaktadır. Bazı tarihçiler Dionizos dinini kaynaklarını Trakya'nın efsanevi şarkıcısı **Orfeus**'e kadar götürürler¹. Trakya çıkınlıdır, annesi Trakya/ Trigya Toprak Ana Semele'dir. Dionisos ayrıca ölümler inancına da bağlanıyordu, İnsanlar, hayvanlar, bitkiler çoğaldıkça, bittikçe, ölümler de dirilebileceğine inanılıyordu. Dionisos'da olduğu gibi bütün bu törenlerde iki yan, karşıt çifte yan oluyordu. Biri dinsel, tanrının insanın içinde bulunması² (enthousiasmos), Tanrı Dionisos (veya Bakkhos)³ daha çok şarap ve sarhoşluğu canlandırır. Dionisos aynı zamanda ağaçların da tanrısıydı. En çok da sarmaşık ve incir ağacıyla ilintilidir. Çiftçiliği için ilk öküzü sabana koşan diye bilinir. Dionisos'un bir belirtisi de ürün devşirmede çiftçilerin tohumu samandan ayırmak için kullanılan sepettir. Dionisos'un böyle bir tohum sepeti içinde yeni doğmuş bir çocuk olarak gösterilmesi onun buğday tanrısı olduğuna bir kanıttır.

Kabartma: 1--Bir Baküs geçit bir maenad ve iki satyrs Mermer rahatlama. AD 100, British Museum, Londra

Öteki bitkisel tanrılar gibi Dionisos da birdenbire ölümle hayatını kaybetmiş, sonra canlandırılmıştı. Lidyalılar Dionisos'un doğumunu mevsimi de beraber getirir inancıyla ilkbaharda kutlularlardı. Dionisos ayrıca bir boğa olarak canlandırılır. Adı zaten 'boynuzlu' dur. Başka hayvanlarla da temsil edilir. Bunlardan biri de keçidir. Bir adı Oğlak'dır. Atina'da Kara Keçi diye anılır. Hayvan öldürmek, parçalamak daha çok adak, kurban etmek diye düşünülmelidir.⁴ Onunla ilintili şenliklere gelince **Anthesterion**⁵ ayında ürünler olgunlaşırken, baharlar açınca, asmalar budanınca 'Anthesteria' veya 'Çiçek Bayramı' ilkbahar Dionisos adına kutlanırdı. Bizim

¹ Mansel, Arif. Müfit. (1999). "Ege Ve Yunan Tarihi". Ankara: Türk Tarih Kurumu. s. 220

² Metin And, "Dionisos ve Anadolu Köylüsü". İstanbul 1962,

³ Dionysos (Bakkhos), bir Lidya-Frigya tanrısıdır

⁴ Metin And, "Dionisos ve Anadolu Köylüsü". İstanbul 1962, s. 22

⁵ İlkbaharın başlangıcını ve bir önceki bağbozumunda mayalanmaya bırakılmış şarabı kutlamak amacıyla her yıl Anthesterion ayında kutlanan bu şenlik üç gün sürerdi. ... Şenliğin ikinci gününün gecesinde ve üçüncü günü tahıl lapası yapılır ve yeraltına gidecek ruhlara yol gösteren rehber tanrı Hermes'e sunulurdu.

Şubat ayının onbirine gelen tarihe rastlardı, bu tarihte **şarap** ikinci kaynamasını bitirip, içilir duruma gelir; şarap kapları açılır, genel şenlik olur; içilir, gençler şarap tulumları üzerinde sıçrar; kızlar salıncakda sallanır; bütün bunlar bolluk getirmek içindir. Ertesi günü **Dionisos** tapınağına götürülür halka dağıtılırdı. Kral başlığını taşıyan yargıç içki içme yarışmasına başkanlık eder; karısı da **Dionisos**'la evlenirdi. **Bukolein veya Öküz Ahır**ı denilen kocasının iş yerine Dionisos'a kendini adanmış kızlarla beraber gidilir. Dionisos'un öküz biçiminde heykeli veya başına boynuzlar takmış, post giymiş bir oyuncu gemi biçiminde tekerlekler üzerine bindirilmiş bir araba içinde getirilirdi. Böylece Yargıç'ın (Arkhon) karısıyla tanrı evlenmiş olurdu. İkinci günün gecesinde ve üçüncü gün yani şenliğin son gününde tahıl lapası yapılır, birçok görevleri arasında ölü ruhlarla yeraltına giderken eşlikte bulunan Hermes'e sunulurdu. Düğün olurken ruhların sokaklara uçuşup dolaştıkları sanılırdı. Onları uzak tutmak için **akdiken** çiğnenir, evlerin kapılarının yanlarına zift bulaştırılırdı. Anestheria bitti, artık gidin ruhlar (keres) diye onlar kovulurdu. Böylece **Dionisos** bir yanda tarımsal yarışmalar, cünbüşler, öte yanda kirlenme ve hortlakların korkusuyla karışırdı. Bu da **Dionisos**'un bir eğlenceli, gülmeli yanını, öteki de koruyucu, karanlık yanını gösterir.

Dionisos ile ilintili öteki iki şenlik **Gamelion (Ocak)** ayındaki **Lenai ile Mart** ayındaki **Elephobolion, Büyük Dionisia**'dır. Lenai'dan önce bir de **Poseidon (Aralık)** ayında bir kır Dionisia'sı düzenlenirdi, burada **phalloi**, erkeklik aygıtı bir geçit alayında geçirilir; şakalar, oyunlarla güz tohum ekiminin bolluluğu sağlanırdı, bir de lapa sunulurdu. Ayrıca **Phallik** türküler okunurdu. **Lenai** bundan çıkmıştır. **Ocak ayının 12, 13, 14. cü** günlerinde yapılır, kış şenliği olup, bitkisel yaşamın uyanmasını sağlamak içindir; buna ayrıca dişi Maenadtar da katılırdı. Oyunlar arasında özellikle **Dionisos**'un yeniden doğuşu canlandırılır; bu da tragedya'nın buradan çıktığına bir kanıt olarak ileri sürülüyor. Şairler arasında güldürü ve tragedya yarışmaları **Mö. 5.ci yüzyılın** ortasında başlamıştı. **Dionisos** şenliği idi. Büyük Dionisia ise ilkbaharda oluyor, **mart'ın dokuzundan onüçüne kadar sürüyordu**. Çiçeklerle başları taçlanmış, sarmaşıklara bürünmüş dansçılar ve korucularla bu bir ilkbahar **dithvrambos** töreniydi, Atina'da takvimde büyük değişiklikler olmuş, bu gece cümbüşlerinin, oturak toplantılarının yerini gündüz herkes için dramatik gösteriler almıştır. Dağın yüksek sırtlarında Dionisos'la beraber olunmak istenmiş; tıpkı bir Şaman inancı, yığın coşkunluğu gibi. Trakya inancına göre **Dionisos** kış dansına uyularak bir boğa veya dana parçalanıp etini dansçılar yerdi. Daha birçok öğeler Yunan **Dramasına** alınmış olmakla beraber **Trakya Dionisos**'u bu karmaşıda başlıca kişiydi. **Dionisos** üzünç ve ölüm kadar sevinç ve yaşamın, tragedya ve komedyanın tanrısıydı. Bu oyunda **Dionisos** törenlerine benzerlik açık seçik ortadır. Keçi derisi giymek **Dionisos** olmanın ta kendisidir. Sepet içindeki çocuk ve adını Dionisos gibi sepetten alması, ayrıca Dionisos gibi yedi aylık erken doğması ve ölümlü bir kadınla tanrısal bilinmeyen bir babadan doğuşu, erkeklik aygıtı bulunması, keçi derili adamın tıpkı, Dionisos'un Atina Ecesiyle her yıl sözde evlenmesi gibi evlenmesi, tanrı gibi oyuncunun da ölüp dirilmesi bu bağlantı için yeter kanıtlardır. Saban sürmeye gelince bu Dionisos'un yalnız ilk öküzü sabana koşan olmasından değil ayrıca yukarıda açıklanan tohum sepetinin anlamıyla da ilişkilidir. Saban demiri dövenlerle, **Dionisos**'u öldüren Titan'ların da demirci olması bakımından ilinşiki düşünülebilir. İlkbahar başında üç gündür, yani Şubat sonu Mart başı. Bu bakımdan **Trakya**'daki oyun Karnaval'ın son haftasında olduğuna göre buna tarihçe pek uymuyor. Bununla beraber özellikle ölüp dirilme ve yalancı evlenme bulunuşu bakımından uyuyor.⁶

Trakya bilgilerinin bir özelliği olan **Dionysiac** ayınlarının ülkesiydi.

Aslında **Dionysos**, Zeus'un onu Semele'nin karnından çıkarıp kendi baldırına yerleştirmesiyle yeniden doğabilmiştir. İşte bu nedenle ona anadan olma, babadan doğma ya da "iki kez doğan" anlamına gelen Dionysos adı verilmiştir. Dionysos'un Roma mitolojindeki adı da şarap, bitki büyütme, bereket ve tiyatro tanrısı olan "Bacchus (Baküs)"tür. Üzüm asması, sarmaşık, panter, asa ve bolluk boynuzu simgeleriyle betimlenir. İçgüdüsellliği, yaratıcı taşkınlığı, giz içinde saklı gerçeği, yabanıl ve başına buyruk güzelliği ifade eder.

Verimlilik, dram ve şarap tanrısı olarak anılan **Dionysos**, şarabın içgüdüsel, sosyal ve faydalı etkilerini temsil eder. **Dionysos**'a göre her şarap kadehinin bir anlamı vardır; birincisi sağlık, ikincisi aşk ve zevk, üçüncüsü uyku, dördten fazlası ise kızgınlık ve şiddete yol açabilecek duygu karmaşasını simgeler. Doğa tanrısı olarak da anılan Dionysos'un simgelediği asıl kuvvet doğanın kendisi değil,

⁶ Metin And, "Dionisos ve Anadolu Köylüsü". İstanbul 1962, s. 26

insanla doğa arasındaki ilişkidir. Yaşam enerjisini ön plana çıkarır. Dionysos en çok da yaratılan esrimeyle tanrıya ulaşma amacına hizmet eden bir semboldür.

Resim: 2William-Adolphe Bouguereau 1825-1905)- The Youth of Bacchus (1884)Dionysos'un gençliği, Adolphe Bouguerea

Dionysos ölüler diyarıyla da ilişkilidir. Bu yüzden kimi zaman yılan formuna bürünür. Onun adına yapılan Anthesteria bayramları ölülerin de bayramıdır. Dionysos'un gecenin karanlığında kalmış başka ayinsel tarafları da vardır. Bu gizli derneklerde transa geçmek adına uyuşturucular kullanılır, şarap içilir ve tanrının bedenini temsil ettiği düşünülen çiğ et yenir. Bu çılgın eğlencelerde Dionysos'un etrafında eğlence düşkünü Silenos, Satyros, Mainad'lar bulunur, şaraptan sarhoş olmuş bir şekilde dağ tepe koşar, bağırır, danaları öldürürler.